

АКТУАЛІЗАЦІЯ ТРАДИЦІЙНИХ МЕТОДИК НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ

У роботі йдеться про необхідність актуалізації традиційних та використання сучасних методів навчання професійної англійської мови студентів нефілологічних спеціальностей. Особливої уваги заслуговують позитивні аспекти традиційних методів, які довели свою продуктивність упродовж багатьох років. Автор вважає, що такі методи в поєднанні з сучасними компаративною, конструктивістською, цифровою та іншими технологіями змішаного навчання можуть бути досить ефективними. Модернізація освіти не передбачає відмову від перевірених часом ефективних методів навчання. Вона спрямована на імплементацію нових підходів навчання для задоволення запиту суспільства в умовах війни та в повоєнний час.

Ключові слова: традиційні методи навчання, сучасні методи навчання, професійна англійська мова змішане навчання

Останніми роками в Україні спостерігається стрімкий перехід від традиційних методів навчання в середній та вищій школі до запровадження сучасних підходів до вивчення окремих дисциплін та інноваційних технологій оволодіння знаннями. Це зрозуміло з огляду на ситуацію, що сталася в країні у зв'язку з пандемією COVID-19, а пізніше з війною, розв'язаною сусідньою державою проти українського народу. Освітня система України швидко пристосовується до неминучих змін у суспільному житті країни, впроваджуючи дистанційне та змішане навчання, інформаційно-комунікаційні технології, збільшуючи питому вагу самостійної роботи школярів та студентів.

Інноваційні технології набувають такої популярності, що в багатьох випадках учителі й викладачі перекладають свою частину роботи (пояснення нового матеріалу, організацію вправ для закріплення вивченого, опитування здобувачів освіти, перевірку домашнього завдання тощо) на сучасні способи й види контролю: письмові роботи, тестові завдання, аудіовізуальні записи відповідей. Можливо, це спрацьовує у навчанні інших дисциплін, але не є ефективним у навчанні іноземної мови.

Навчання іноземної мови вимагає спільних зусиль викладача і студентів, оскільки давно відомо, що навчити читати можна, коли людина сама читає, а не слухає іншого, навчити писати можна, лише коли учень чи студент сам пише, а навчитись говорити іноземною мовою – тільки спілкуючись нею з іншими людьми. Саме на цих аспектах навчання іноземних мов була зосереджена традиційна методика оволодіння іношомовним спілкуванням. Наразі у зв'язку з появою нових методів вивчення іноземної мови, що активно рекламуються в засобах масової інформації та соціальних мережах, і ефективність яких ще не підтверджена, оскільки потребує більше часу, звернімося до традиційних методів навчання мов, які ніхто не відміняв, і які підтвердили свою певну ефективність упродовж тривалого часу.

Тож наше дослідження присвячене актуалізації використання традиційних методів навчання іноземної мови в умовах модернізації освіти. Актуалізація (від латинського *actualis* – *справжній, теперішній, сучасний*) [5, с. 33] означає «підняття на поверхню», повернення до того, що з часом довело свою справжність і ефективність. Під «традиційними» маємо на увазі методи, що застосовувались у навчанні мов після здобуття Україною незалежності та на початку 2000-х років, коли нова влада визнала необхідність вивчення іноземних мов і почала активно підтримувати й поширювати навчання англійської мови як мови бізнесу, політики й міжкультурного спілкування. На той час традиційними вважались перекладний та «прямий» методи, сучасними – діяльнісно-комунікативний, культурологічний (навчання мови через культуру і культури через мову), інтенсивна методика. З часом завдяки комп'ютеризації освітнього процесу почався відхід від цих методів, визнання їх застарілими й малоефективними в нових умовах швидкісного розвитку всіх сфер життя й активному використанню комп'ютерної техніки. Модернізація освіти означає «осучаснення», приведення у відповідність до нових умов життєдіяльності суспільства.

На перший погляд здається, що поняття «традиційні» методи навчання й «модернізація» освіти не сумісні. Але зазначимо, що новітні методики й технології з'явилися не на пустому місці, вони відображають еволюцію підходів до вивчення іноземних мов. Зі зростанням запиту суспільства на володіння іноземною мовою збільшувалась кількість запропонованих методів пришвидшеного вивчення мови: заучування напам'ять готових діалогів, ігнорування граматичних правил іноземної мови зі сподіванням, що «кому треба, то й так зрозуміють», посилення на популярні телепередачі, в яких ведучі послуговуються набором

іншомовних слів, а все ж «ніхто з них не загубився в чужому місті й не залишився голодним», забуваючи, що цих ведучих поза кадром обслуговує ціла команда професійних перекладачів. З часом відійшли у забуття метод Ілони Давидової, інтенсивна методика навчання мови Галини Китайгородської, сугестивний метод навіювання Георгія Лозанова та інші. Але згадані вище традиційні методи (перекладний, прямий, поведінковий, ситуативний та ін.) залишили свій слід у сучасній методиці навчання іноземних мов. Вітчизняні науковці, методисти, викладачі-практики (О. Бігич, О. Малихін [1], Р. Мартинова, Л. Морська [2], С. Ніколаєва [3], О. Тарнопольський, Л. Черноватий та ін.) переконують, що тільки знаючи точний переклад певного іноземного слова чи словосполучення студент може вжити його в адекватній ситуації, будучи впевненим, що його правильно зрозуміють. Тож навчання перекладу залишається актуальним особливо для тих, хто вивчає англійську мову за професійним спрямуванням, оскільки в технічному перекладі не зовсім точний переклад може призвести до непередбачених ускладнень.

Прихильники прямих (безперекладних) методів прагнули виключити рідну мову при навчанні іноземної, застосовуючи одномовні способи семантизації мовного матеріалу і намагались установити «прямі» зв'язки слова й поняття. Водночас основною заслугою представників прямого метода (П. Пассі, Г. Суїт, О. Есперсен, Ш. Швейцер, В. Фістор та ін.) є те, що вони віддали перевагу живій розмовній мові й розробили методику навчання усного мовлення, якою ми користуємося і зараз. Це різноманітні безперекладні засоби семантизації лексики: показ малюнків, предметів, демонстрація дій, використання синонімів, антонімів, дефініцій, ілюстративних речень [3, с. 291].

З інтенсивної методики, яка вважалась методом активізації резервних можливостей особистості, до нашого часу дійшла необхідність мотивації у вивченні мови: якщо людина вмотивована і цікавиться вивчуваною мовою, вона швидше і продуктивніше засвоює навчальний матеріал, не боїться робити помилки, готова спілкуватись з викладачем та одногрупниками. До того ж, у період наймасовішого розповсюдження даного методу з'ясувалось, що він може бути використаним тільки для дорослої аудиторії, оскільки як школи, так і заклади вищої освіти обмежені у часі, відведеному на вивчення іноземної мови, тоді як матеріально вмотивовані дорослі люди можуть присвятити вивченню іноземної мови повний робочий день.

На зміну цим раніше популярним методам навчання іноземної мови прийшли компаративна технологія (порівняння граматичної та лексичної системи вивчуваної іноземної мови з рідною мовою), конструктивістська методика комбінованого навчання (О. Б. Тарнопольський, М. Кабанова), змішана методика (*blended method*).

Пропонуємо детальніше розглянути згадані методи навчання іноземної мови для виявлення їх переваг і недоліків в освітній системі вищої школи, нагадавши спочатку, що методика – це про те, «як навчити».

Сучасні підходи до навчання іноземної мови (діяльнісно-комунікативний, культурологічний, компетентнісний, конструктивістський, контекстний, особистісно орієнтований, експерієнційно-рефлексивний та ін.) передбачають зміщення акцентів у бік продуктивної (на зміну репродуктивної) комунікативної діяльності суб'єкта учіння, збільшення питомої ваги самостійної роботи кожного студента, посилення творчої складової іншомовної підготовки. Впровадження нових підходів до навчання іноземної мови є вимогою часу, оскільки практика використання студентами інформаційно-комунікаційних технологій наразі випереджає вміння викладача користуватись перевагами глобальної мережі.

Тож нові вимоги до підготовки фахівця вимагають і нових методів навчання, серед яких наразі найбільш поширеними є інтерактивні методи, що передбачають певний порядок інформаційної взаємодії між суб'єктом навчального процесу і навчальним середовищем. За всієї різноманітності цих методів їх неодмінною умовою є наявність проблеми та робота над нею в групах, командах, бригадах, прийняття узгодженого рішення й діалог за підсумками роботи. Популярність таких методів не випадкова: сучасні способи виробництва в індустріально розвинених країнах передбачають співробітництво, групові зусилля працівників. Водночас інтерактивні методи навчання дозволяють кожному студенту проявити свої знання, певні якості особистості, риси характеру, розвинути навички усного ділового спілкування, зокрема подання й аргументацію власної точки зору. Тут відпрацьовується також такий важливий процес мислення як рефлексія, самоаналіз та самооцінка.

Технологія навчання, що передбачає чітку організацію освітнього процесу з можливістю внесення мін у разі необхідності, повинна мати чіткі процесуальні характеристики, тобто настільки зрозуміло, недвозначно описувати, як і що слід робити, щоб кожний викладач, застосувавши її, гарантовано досягнув результату. У цьому відмінність технологічного підходу від звичайних методичних рекомендацій, які не допускають внесення змін і не гарантують описаного результату. Технологія також може змінюватися. Скажімо, проконтролювавши і оцінивши проміжний етап навчального процесу, викладач вносить виправлення, зміни у подальшу діяльність. Отже, в технологічній організації навчання обов'язковим є оперативний зворотній зв'язок.

Поняття «компаративізм, компаративістика» (від лат. *comparativus* – порівняльний) існують у науковій літературі по відношенню до порівняльної граматики, психології, правознавства. Словник іншомовних слів наводить визначення порівняльно-історичного метода в мовознавстві, трактуючи його як «систему дослідних прийомів, які використовуються для встановлення спорідненості мов та вивчення розвитку споріднених мов», порівняльно-історичного мовознавства та літературознавства [5, с. 621].

Теоретичні засади компаративної технології базуються на дослідженнях у галузі, педагогіки, психології та методики навчання іноземних мов. У роботах Ф. Бальдансперже та П. Ван Тігема (Франція), В. Фридеріх та Р. Уеллек (США), К. Вайса розглядаються схожість та розбіжності між мовними явищами різних країн. При цьому схожість може бути викликана близькістю чи однотипністю в суспільному та культурному розвитку різних народів або культурними контактами між ними. При розробці компаративної технології навчання професійної англійської мови було вирішено спрямувати зусилля на впровадження інтерактивних методів навчання, до яких відносяться: робота в малих групах, дискусії, мозкова атака, кейс-метод, симуляції, презентації, інсценізації, управлінсько-рольові та ділові ігри тощо. Деякі з цих методів досить повно розроблені у відповідній науково-практичній літературі, а тренінги й семінари допомагають формуванню відповідних навичок та вмінь викладачів. Практика ж свідчить, що основна перешкода масового використання інтерактивних методів навчання має об'єктивний характер для пострадянського простору і базується на сталих ментальних і психологічних властивостях суб'єктів навчання.

Основні засади компаративної технології передбачають:

- виявлення професійної інформації;
- поетапне розширення фахових знань;
- пошук спільного й розбіжностей;
- порівняння стилю спілкування в різних культурах;
- практичне тренування студентів у набутті відповідних навичок різних стилів спілкування.

У сучасних зарубіжних методиках навчання іноземних мов широко застосовуються конструктивістський і соціально-конструктивістський підходи, які вважаються одними з найбільш актуальних підходів для навчання не лише мов, а й інших дисциплін. Такий підхід заохочує студентів самостійно «конструювати» власні знання, уміння та навички через діяльність, що відтворює або моделює реальні ситуації, для яких вивчається мова. D. H. Jonassen виділяє сім основних характеристик навчального середовища, побудованого на конструктивістських засадах. Таке середовище повинно бути:

- активним, де студенти беруть участь у розумовій обробці інформації та самі відповідають за результати;
- конструктивним, коли нові ідеї інтегруються в уже засвоєні знання для вирішення проблеми;
- кооперативним, із груповою роботою, що сприяє спільному використанню знань і навичок;
- інтенціональним (від англ. *intention* — намір), де навчання орієнтоване на досягнення когнітивної мети;
- діалогічним, коли навчання є соціальним процесом, побудованим на обміні знаннями;
- контекстуальним, коли завдання ґрунтуються на значущих реальних ситуаціях;
- рефлексивним, де студенти аналізують засвоєний матеріал і процеси навчання.

S. Ioannou-Georgiou вважає, що конструктивістський підхід включає принципи, які передбачають активне навчання в цікавих і значущих контекстах, з акцентом на співпрацю та обговорення знань. В Україні цей підхід підтримують науковці О. Тарнопольський, С. Кожушко, М. Кабанова, які розробили технологію постійної симуляції для навчання мов [4, с. 151].

Конструктивістська методика комбінованого навчання (аудиторного та дистанційного), стимулює мовленнєву діяльність, включаючи розробку різних «засобів» для створення реальних конструкцій, як-от асоціативні карти, відкриті ситуації та рольові ігри. Ці інструменти сприяють виникненню потреби у додаткових мовних засобах, розширюючи можливості вираження думок у реальних умовах комунікації. До «засобів» розвитку мовних навичок належать білінгвальні заняття та командні форми навчання.

Використання цифрових технологій у навчанні мов є однією з найактуальніших тенденцій у світовій освітній практиці. Вони сприяють інтенсифікації навчального процесу, підвищуючи швидкість, якість сприйняття, розуміння та засвоєння знань. Цифрові технології роблять навчання більш мобільним, диференційованим та індивідуальним. Заняття з їх використанням характеризуються адаптивністю, керованістю, інтерактивністю, а також поєднанням індивідуальної та групової роботи, що дозволяє навчатися без часових обмежень. Перевага використання цифрових технологій у навчанні іноземної мови полягає в їх високій інтерактивності, що сприяє створенню унікального навчально-пізнавального середовища. Це середовище може бути застосоване для вирішення різноманітних дидактичних завдань, таких як пізнавальні, інформаційні, культурологічні тощо. Основна характеристика цього середовища – його придатність як для масового, так і для індивідуального навчання та самонавчання. Наразі існує великий вибір цифрових ресурсів, що використовуються в навчанні англійської мови. Це інформація у вигляді даних, різних програм, електронних видань, веб-сайтів і мультимедійних додатків, доступних через Інтернет. До цифрових ресурсів відносяться різноманітні пошукові системи (наприклад, Google Books, Google Scholar), прикладні програми, засоби електронної синхронної та асинхронної комунікації, навчальні інтернет-ресурси, електронні словники, новинні агенції, телебачення та відео, а також електронні бібліотечні системи.

Тож, на нашу думку, розумне поєднання переваг традиційних і сучасних методів навчання англійської мови за професійним спрямуванням сприятиме зростанню інтересу студентів до вивчення іноземної мови, дозволить використовувати набуті навички роботи в соціальних мережах для досягнення успіхів в опануванні професійної англійської мови.

References

1. Metodyka vykladannia u vyshchii shkoli. / Malykhin O.V., Pavlenko I.H., Lavrentieva O.O., Matukova H.I. K., KNT, 2014. – 262 s
2. Morska L.I. Suchasni tendentsii u vykladanni inozemnykh mov dlia spetsialnykh tsilei // Inozemni movy. 2012. № 2. S. 23-24.
3. Nikolaieva S.Iu. (2023). Metodyka vykladannia inozemnykh mov u vyshchikh navchalnykh zakladakh: pidruchnyk. [Methodology of teaching foreign languages in higher educational establishments]. – Vyd.2-e, vypr. i pererob. – K.: Lenvit. [in Ukrainian].
4. Tamopolskyi O. B. , Kabanova M. R. Metodyka vykladannia inozemnykh mov ta yikh aspektiv u vyshchii shkoli. Dnipro: Universytet imeni Alfreda Nobelia, 2019. 256 s.
5. Slovnyk inshomovnykh sliv: tlumachennia, slovotvorennia ta slovovzhyvannia / Za red. S.Ia.Iermolenko. Kharkiv: Folio, 2006. – 623 s.

DOI 10.34132/mspc2025.01.09.04

Raisa Gryshkova

ACTUALIZATION OF TRADITIONAL METHODS OF TEACHING PROFESSIONAL ENGLISH IN THE CONTEXT OF EDUCATION MODERNIZATION

In the article traditional and modern methods of teaching professional English to non-philological students are characterized. Special attention is paid to positive aspects of traditional methods of teaching which proved their effectiveness during many years. The author considers they should be actualized and successfully used today in combination with contemporary technologies and methods of teaching professional English such as comparative and digital ones as well as constructive methodology of blended learning and others. Modernization of education does not mean rejection of the achievements of the previous methods, it is rather aimed at implementation of new approaches in pedagogical science in order to satisfy current demands of our society in the war and post-war time.

Key words: traditional teaching methods, modern teaching methods, professional English, blended learning

Відомості про автора/Information about the Author

Раїса Гришкова д-р пед. наук, професор, завідувачка кафедри іноземних мов, ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна. E-mail: raissagrishkova@gmail.com, orcid: <https://orcid.org/0000-0003-4547-4974>

Raisa Gryshkova, doctor of sciences (Pedagogy), professor, head of the foreign languages department, Black Sea Petro Mohyla National University, Mykolaiv, Ukraine raissagrishkova@gmail.com, orcid <https://orcid.org/0000-0003-4547-4974>

© Р. Гришкова
22.05.2025.

Стаття отримана редакцією